

О.О. Коваленко

**ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ
ВОЛІ ЯК ЧИННИКА, ЩО ОБУМОВЛЮЄ
ПОВЕДІНКУ СУБ'ЄКТА ТРУДОВОГО
ПРАВА**

*Там, де нема волі, нема і шляху
Б. Шоу*

Анотація. У статті досліджується філософсько-правовий аспект волі. Автором обґрунтовується думка, що воля – це елемент психічної діяльності. Робиться висновок, що воля є чинником, який обумовлює поведінку суб'єкта трудового права.

Ключові слова: воля, поведінка, вольова поведінка суб'єкта.

Аннотация. В статье исследуется философско-правовой аспект свободы. Автором обосновывается мнение, что свобода – это элемент психической деятельности. Делается вывод, что свобода является фактором, который обуславливает поведение субъекта трудового права.

Ключевые слова: свобода, поведение, волевое поведение субъекта.

Abstract. The article examines the philosophical and legal aspects of freedom. The author argues the idea that the will – is an element of mental activity. The conclusion that the will is a factor that determines the behavior of the subject of labor law.

Key words: will, behavior, volitional behavior of the subject.

Реформування трудового права і спроби розробити та прийняти новий Трудовий кодекс України, що відбуваються упродовж останнього десятиріччя, визначають необхідність дослідження філософсько-правових аспектів волі сторін трудового договору. Адже трудовий договір є основним юридичним фактом, що призводить до виникнення трудових правовідносин – відносин щодо реалізації основоположного права людини – права на працю. І визначення волі потенційних сторін трудового договору, характеристика її стану та змісту є тими показниками, що обумовлюють природу цього договору та правовідносин, які виникають на його підставі. Отже, зазначене обумовлює актуальність, своєчасність та необхідність наукового дослідження філософсько-правового аспекту волі як чинника, що обумовлює певну поведінку суб'єкта у трудовому праві України.

Норми права, встановлюючи взірці поведінки, впливають на волю та свідомість людини. Саме завдяки цьому і відбувається регулювання поведінки людини, а отже і відносин, що при цьому виникають. Водночас це означає, що у праві нема такого питання, яке б, так чи інакше, не торкалося проблем волі. Це обумовлює складність у визначенні наукових праць у цій сфері. Назвемо лише деякі з них: це роботи Л. Золотухіної [1], П. Пилипенка [2], О. Процевського [3], [4], [5], [6] та інших учених. Але безпосереднім предметом їх уваги воля не виступає, до того ж – у цих роботах не розглядається її філософсько-правовий аспект. Тому метою цієї статті є дослід-

ження філософсько-правового аспекту волі як чинника, що обумовлює поведінку суб'єкта трудового права.

Поняття «воля» є предметом уваги різноманітних наук: філософії, психології, педагогіки, релігієзнавства, соціології, права та інших. Видається, це можна пояснити, насамперед, спільністю цих наук – адже вони є суспільними, а отже у той чи інший спосіб мають справу з визначенням місця людини у Всесвіті та реалізацією її можливостей. Вочевидь, така різноманітність та багатогранність волі як об'єкта дослідження зумовлює феноменальність цього поняття.

Дотепер ні в одній науці не міститься єдиного визначення поняття волі (і саме це, до речі, обґрунтовує науковий підхід у визначенні волі як феномену). Більш того, за визначенням Вікіпедії надати точне визначення такому фундаментальному терміну майже неможливо [7]. Волю розглядають як силу, обумовлену ззовні через фізичні, психологічні, соціальні причини, і, навіть, через божє визначення [7]. Існує навіть окрема течія у філософії та психології, яка має назву «волютаризм» (лат. *Voluntas* – воля). Ця течія центрована навкруги поняття волі, феномен якої розглядається як найвищий принцип буття [8, с. 184]. Тобто воля – це першооснова і творець дійсності, основний фактор у психічному житті людини всупереч розуму; внутрішня, раніше закладена сила, яка є початковою, первинною засадою усього світового процесу. Представниками цієї течії є Августин Аврелій [9], А. Шопенгауер [10], Ф. Ніцше [11] та інші.

Проблеми відмінності філософських підходів до проблем вивчення та розуміння волі намагалися віднайти своє відображення у психологічних теоріях волі. Їх поділяють на дві основні групи. Перша – автогенетична [8, с. 1842] – трактує волю як автохтонний феномен, тобто як специфічну здатність, що не зводиться до будь-яких інших процесів (В. Вундт, Й. Ліндворські) [7]. Друга – гетерогенетична – розуміє волю як вторинний продукт – чуттєву сферу (Г. Ебінгауз) або сферу мислення (Й. Гербарт) [8, с. 184].

У психології радянського періоду воля визначається на підґрунті діалектики у контексті суспільно-історичної обумовленості. Л. Виготський зазначав, що довільний характер дії людини є результатом опосередкування взаємовідносин індивідууму, середовища знаряддями та знаковими системами. Так, у процесі розвитку психіки дитини початкові процеси сприйняття та пам'яті набувають довільного характеру, і у подальшому стають такими, що саморегулюються. Паралельно з цим розвивається здатність до утримання мети дії [12].

У педагогіці вважається, що воля нерозривно пов'язана з характером людини і відіграє значну роль у процесі її формування як особистості [7].

Таким чином, узагальнюючи розглянуті твердження різних галузей науки, можна зробити висновок, що воля тісно пов'язана з діями, свідомістю та емоціями людини. У той час, як емоції забезпечують мобілізацію енергетичних ресурсів та перехід до різноманітних форм реагування людини на зовнішні та внутрішні значущі сигнали, воля, на противагу, перешкоджає надмірній генерації емоційного збудження, сприяє утриманню початково обраного напрямку. Також вольова поведінка може бути

джерелом позитивних емоцій до того, як буде досягнута кінцева мета, за рахунок потреби переборювання самих перешкод [7].

Стикаючись з таким феноменальним поняттям як «воля» і аналізуючи різноманітні погляди щодо нього, дуже важко надати єдине визначення. Адже кожна наука, досліджуючи це явище, використовувала увесь свій потенціал для усвідомлення його глибини сутності і надавала свої обґрунтовані визначення. Що стосується правової науки – то воля не є безпосереднім об'єктом її уваги. Адже воля – це елемент психічної діяльності. Воля людини виражається в тому, наскільки людина здатна переборювати перешкоди та труднощі на шляху до мети, наскільки вона здатна керувати своєю поведінкою, підпорядковувати свою діяльність певним задачам.

Безперечно, не слід недооцінювати значення волі у виникненні правовідносин. Вона викликає неабиякий інтерес у юридичній науці, але не як самостійне явище, а як чинник, що обумовлює поведінку суб'єкта права як суб'єкта майбутніх правовідносин. А отже, воля є необхідною складовою вольової поведінки суб'єкта.

Подальші наукові дослідження у цьому напрямі є переконливими, адже стан, волі як елемента вольової поведінки суб'єктів трудового договору відіграє визначальну роль у механізмі правового регулювання трудових відносин.

Література

1. Золотухіна Л. О. Договірні форми реалізації соціально-економічних прав та інтересів працівників в Україні : автореферат дис. канд. юрид. наук: 12.00.05 / Л. О. Золотухіна // НІЮАУ ім. Ярослава Мудрого. – Харків, 2007. – 20 с.;
2. Пилипенко П. Д. Проблеми теорії трудових правовідносин в умовах формування ринкової економіки України : дис ... д-ра юрид. наук: 12.00.05 / П. Д. Пилипенко. – Львів, 2001. – 388 с.;
3. Процевський О. І. Чи ж є на що сподіватись? Критичний погляд науковця на проект Трудового кодексу України / О. І. Процевський // Юридичний вісник України. – 2005. – №9. – С. 8–9;
4. Процевський О. І. Правові наслідки домовленості сторін про випробування при прийнятті на роботу: зб. наук. праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди; серія Право / О. І. Процевський. – Харків, 2008. – № 10. – С. 37–46.
5. Процевський О. І. Випробування при прийнятті на роботу / О. І. Процевський // Юридичний вісник України. – 2009. – №19;
6. Процевський О. І. Випробування при прийнятті на роботу / О. І. Процевський // Юридичний вісник України. – 2009. – № 20;
7. <http://ru.wikipedia.org/wiki/>;
8. Новейший философский словарь. Изд. 2-е, переработанное и дополненное. – Минск: Интерпрессервис, Книжный дом. – 2001. – 1280 с.;
9. Аврелий Августин. О свободе воли. http://thelib.ru/books/avreliu_avgustin/o_svobode_voli-read.html.;
10. Шопенгауэр А. Мир как воля и представление: собрание сочинений в пяти томах / А. Шопенгауэр. – М. : «Московский клуб». – Т. 1. – 1992;
11. Ницше Фридрих. Воля к власти / Фридрих Ницше. – Москва: «REFL-book». – 1994;
12. Выготский Л. С. Развитие высших психических функций / Л. С. Выготский. – М.: Изд-во АПНГ РСФСР, 1960.